

ט

וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהָיָה מִצְרִים נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם

(יד, י')

"נוסע אחריהם – בלב אחד כאיש אחד" (רש"י)

יש לשאול: הרי מצינו בכמה מקומות שהכתוב מתייחס לקבוצת אנשים בלשון יחיד, וכמו³⁸ "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים". מהו, איפוא, ההכרח לפרש כאן שהמצרים היו "בלב אחד כאיש אחד"?

והביאור בזה:

בדרך-כלל, הכתוב משתמש בלשון יחיד לגבי קבוצת אנשים רק כשמדובר בפעולה, ובתנאי שהפעולה נעשית על-ידי כולם כאחד, באותו אופן ובמידה שווה (וכמו בפסוק "וירא ישראל את היד הגדולה" – כל בני ישראל ראו יחד, ללא הבדל³⁹); אך כשמדובר ברגש, במחשבה וכדומה, שבהם אין אדם דומה לחברו ("אין דעותיהם שוות"⁴⁰) – נוקט הכתוב בלשון רבים.

ובענייננו:

כוונת הכתוב במלים "והנה מצרים נוסע אחריהם" אינה לפעולת הנסיעה כשלעצמה, אלא לכוונתם הזדונית של המצרים, שהתבטאה ברדיפתם אחרי בני ישראל⁴¹. ולכן השימוש בלשון יחיד דורש ביאור, שהרי מן הסתם היו בין המצרים דרגות שונות ביחס למידת הרשעות והשנאה כלפי בני ישראל, והיה מן הראוי לכתוב בלשון רבים – "והנה מצרים נוסעים אחריהם".

38. לקמן פסוק לא.

39. וראה לקמן ביאור כב.

40. ראה סנהדרין לח, א.

41. ולכן מעתיק רש"י מן הכתוב גם את המלה "אחריהם" (ולא רק את המלה "נוסע") – שכן ביחס לנסיעה כשלעצמה אין צורך בהסבר מיוחד לכך שהכתוב נוקט בלשון יחיד, שהרי פעולת הנסיעה היא שווה אצל כולם; ורק משום שלא היתה זו נסיעה סתם, אלא רדיפה אחרי בני ישראל כדי לפגוע בהם ("נוסע אחריהם") – יש צורך בהסבר לכך שהכתוב נוקט בלשון יחיד ולא בלשון רבים.

ולכן מפרש רש"י, שבעניין זה לא היו חילוקים בין המצרים – כולם היו "בלב אחד", לב מלא רשעות ושנאת ישראל, ולכן רדפו אחרי בני ישראל "כאיש אחד" – "נוסע אחריהם", בלשון יחיד.

(לקוטי שיחות חכ"א ע' 101 ואילך)

הגדה
התורה

וְהָיָה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם (יה, י)

"בלב אחד, כאיש אחד" (רש"י)

גם את הפסוק בפרשת יתרו⁴² "ויחן שם ישראל נגד ההר" – העוסק בחנייתם של בני ישראל למרגלות הר סיני, לקראת קבלת התורה – מפרש רש"י בלשון דומה; אך שם הסדר הוא הפוך: "כאיש אחד, בלב אחד".

ויש לבאר את סיבת ההבדל:

הביטוי "כאיש אחד" מצביע על אחדות בין האנשים עצמם – הם אינם רואים את עצמם כאנשים שונים ונפרדים זה מזה, אלא כחלקיו של גוף כללי אחד.

הביטוי "בלב אחד", לעומת זאת, מצביע על אחדות בשאיפותיהם של האנשים – כולם פועלים למטרה אחת, ובלב כולם מקננים רצון אחד ושאיפה אחת.

ובכך נעוץ ההבדל בין פירוש רש"י בפרשתנו לפירושו בפרשת יתרו:

בין המצרים לא שררה אחדות של ממש. היו בהם סוגים שונים ודרגות שונות: פרעה, החרטומים, רשעים יותר ורשעים פחות. יחד עם זאת, ברדיפה זו היו המצרים כולם "בלב אחד" – כולם כאחד קיננו השנאה לבני ישראל והרצון לרדוף אחריהם ולפגוע בהם; ושאיפה משותפת זו היא שהביאה לכך שהם ראו עצמם "כאיש אחד".

הוציא החכמה

ולכן מפרש רש"י כאן שהמצרים רדפו אחרי בני ישראל "בלב אחד, כאיש אחד": השאיפה המשותפת לכל המצרים ("בלב אחד") היא שהביאה להרגשת האחדות ביניהם ("כאיש אחד").

בחנייתם של בני ישראל בהר סיני, לעומת זאת, שררה ביניהם אחדות אמיתית. בשעה גדולה זו התגלתה האחדות הטבועה במעמקי נשמתם של בני ישראל, והם חשו "כאיש אחד" בעצם מהותם, ולא רק בגלל הרצונות והשאיפות המשותפים להם. אחדות זו היא שעוררה בליבם את הרצון והשאיפה לקבלת התורה – "בלב אחד".

ולכן הסדר בפרשת יתרו הוא "כאיש אחד, בלב אחד": אחדותם העצמית של בני ישראל ("כאיש אחד") היא שהביאה לרצון המשותף לקבלת התורה ("בלב אחד").

(לקוטי שיחות חכ"א ע' 105 ואילך)

יא

וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' (יד, י)

"ויצעקו – תפשו אומנות אבותם. באברהם הוא אומר: 'אל המקום אשר עמד שם'; ביצחק – 'לשוח בשרה'; ביעקב – 'ויפגע במקום'" (רש"י)

יש לשאול:

(א) מדוע הוכרח רש"י למצוא סיבה מיוחדת לתפילתם של בני ישראל ("תפשו אומנות אבותם") – והרי הדברים מובנים בפשטות: בני ישראל מצאו עצמם בצרה, ולכן צעקו והתפללו אל הקב"ה שיצילם!

(ב) מדוע הביא רש"י כתובים שבהם נזכרות תפילותיהם של האבות בדרך רמז בלבד, בה בשעה שישנם כתובים רבים המתארים את תפילותיהם של האבות בפירוש – תפילתו של אברהם להצלת סדום⁴³,